

דודי בירן

"שנה קשה לרפתות, הרווחיות נשחקה"

ראובן זלץ

עונת הסיכומים הכלכליים הסתיימה ומדריכי שה"מ מציגים את הנתונים הכלכליים של הרפתות שנבדקו. מיותר לציין כי שנת 2019 היתה שנה לא קלה, שבה הרווחיות נשחקה. אך לדברי דודי בירן מדריך שה"מ ואחד ממכני הדוחות, ניתן להביט קדימה בסוג של אופטימיות זהירה •

דודי בירן מדריך מחוז העמקים בשה"מ, מרכז את נושא כלכלת הענף בתחום הבקר של שה"מ. דודי "כשמדברים על סיכומים כלכליים אנחנו מתכוונים בעיקר לרפתות במגזר השיתופי. כ-90% מהרפתות השיתופיות משתתפות בסיכומים. ההשתתפות היא דרך ההתארגנויות האזוריות. אנחנו מתחילים לעבוד על הסיכומים, בד"כ בסוף פברואר, תחילת מרץ בכל שנה והעבודה נמשכת עד סוף מאי באופן די אינטנסיבי. באשר לרפתות המשפחתיות, לפני כחמש שנים סיכמתי רק ארבע רפתות משפחתיות בכל הארץ, בעוד שבשנה שעברה סיכמתי 50 רפתות משפחתיות. אנו רואים עליה בנכונות ובביצוע משנה לשנה. השנה, לצערי, מספר הרפתות המשפחתיות המבצעות סיכומים יהיה נמוך מהשנה הקודמת, זאת בשל תקופת הקורונה בה היה לנו קשה להגיע אל הרפתות לאסוף נתונים ולהשלים חוסרים. אנחנו מנסים לעודד רפתות משפחתיות להצטרף ולהתחייב לתהליך, שכן לדעתנו זה כלי מקצועי מהדרגה הראשונה העוזר הן בתחום הכלכלי והן בתחום המקצועי של הרפת".

חשיבותו העיקרית של הסיכום הכלכלי בעיניך?

"זה הכלי היחיד ברפת המקשר בין הפן הכלכלי לפן המקצועי. בזכות הסיכום אנו יודעים להצביע באופן מדויק על החסרונות והיתרונות של הרפת, זאת בכדי להביא לשיפור ביעילות וברווחיות. כיום מעל ל-60 אחוז מהרפתות השיתופיות עושות סיכומים כלכליים יחד עם מדריכי שה"מ באופן אחיד בדרום ובצפון. זה תורם להבנת הענף ומאפשר לנו להשתמש במאגר הנתונים המלא ולבצע חיתוכים שונים ולפי מאפיינים שונים". <<<

מכני הסיכומים

גליל מערבי – איל פרנק (שה"מ)
חקלאי העמק – דוד בירן (שה"מ)
עמק המעינות, עמק הירדן ורמת הגולן – איל פרנק ודוד בירן (שה"מ)
יח"ם והערבה – יואב שעני (שה"מ)
משקי דרום – גבי עדין (ראש אגף בעלי חיים, שה"מ), ברכה גל (תחום כלכלת היצור, שה"מ)
ופרץ שורק רכז התארגנות באזור משקי דרום גרנות – שמאי מדיני רכז התארגנות באזור גרנות

אבל במהלך הרבעון השני והכניסה לחודשי הקיץ, היה שינוי במדיניות החלב החרגי וזה אפשר להגדיל את התפוקות ברמה מאוד משמעותית. מעבר לזה אנחנו רואים עליה בתנובות לפרה, גם באחוז השומן בחלב המשווק ישנה עליה משמעותית. העלייה בהיקפי הייצור אמורים להביא לייעול ההוצאות הקבועות לליטר, עבודה וחומרים ושירותים, שעלו בשנת 2019 בכ-5% ו-7.5% בהתאמה לעומת השנה הקודמת, אבל זה עוד חזון למועד.

מה ההבדלים בין האזורים בארץ והאם ניתן לשים את האצבע, מדוע בדרום נמצאות הרפתות בעלות הביצועים הטובים ביותר?

"לדעתי הנושא העיקרי זה נושא ההזנה, גם איכות וגם עלות המזון. אזור העמקים לדוגמא, הוא האזור עם הכי הרבה רפתות בארץ ובצפיפות יחסית גבוהה, בגליל יש מחסור בשטחי גד"ש ואילו בדרום יש שטחי גד"ש נרחבים יותר על פחות פרות. חלק ניכר מהמזון הגס בצפון נקנה בדרום הארץ ומובל צפונה, מה שמייקר, מן הסתם, את עלותו. בנוסף, אנחנו מניחים שיש הבדלי איכות במזון הגס בין הצפון לדרום, הרפתן בדרום יכול לבחור את שטחי האכלה שלו לפי איכות, מועדי הקציר, ואילו בצפון אין את האפשרות הזו, כל שדה מגודל יגיעו בסופו של דבר אל הרפת ללא קשר לאיכותו. יש נושא נוסף, שטחי גד"ש המרובים בדרום, עונה גשומה קצרה יותר והמרחק הרב מריכוזי אוכלוסין מאפשרים פיזור רב יותר של זבל לעומת המקובל בצפון ובמרכז. הרפת הממוצעת בדרום הארץ מוציאה כ-200 ש"ח לפרה בשנה על טיפול בזבל ושפכים. לעומת זאת, בצפון הארץ הרפתות מוציאות כ-400 ש"ח לפרה בשנה על סעיף זה.

בירן "ההוצאה על מזון, ההבדל המרכזי בין הרפת המשפחתי לזו השיתופית"

מדריכי שה"מ הנמצאים בקשר רציף עם הרפתות ברחבי הארץ, יכולים להחלט לסמן שינויים ארציים, לטוב ולרע.

סוג של אופטימיות זהירה במחצית הראשונה של 2020. דודי בירן

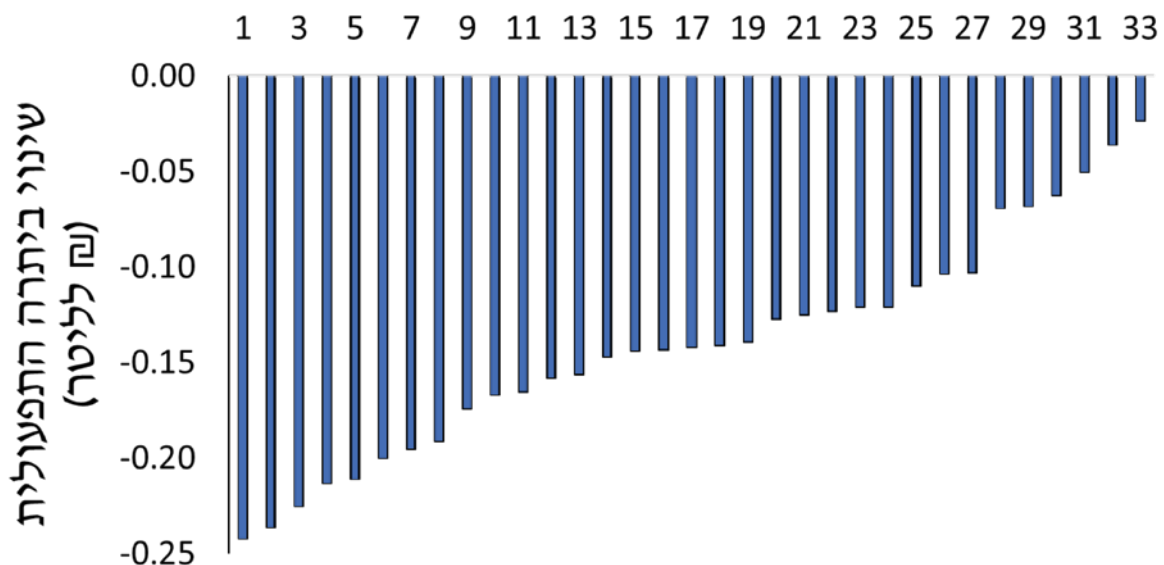
2019, סכם אותה בכמה משפטים?

"בשורה התחתונה השנה היתה קשה לכל הרפתות בארץ, דבר שהתבטא בשחיקת משמעותית ברווחיות, ירידה של כ-30% ביתרה לליטר. הכל פעל לרעת הענף, ירידה במחיר המטרה, העלאת סף המוצקים, הוצאות המזון עלו, שינוי במדיניות החלב החרגי שגרם לירידה בהיקפי הייצור ובסופו של דבר לירידה ביעילות. כל זה גרם לצערנו לירידה בהכנסות ועליה בהוצאות."

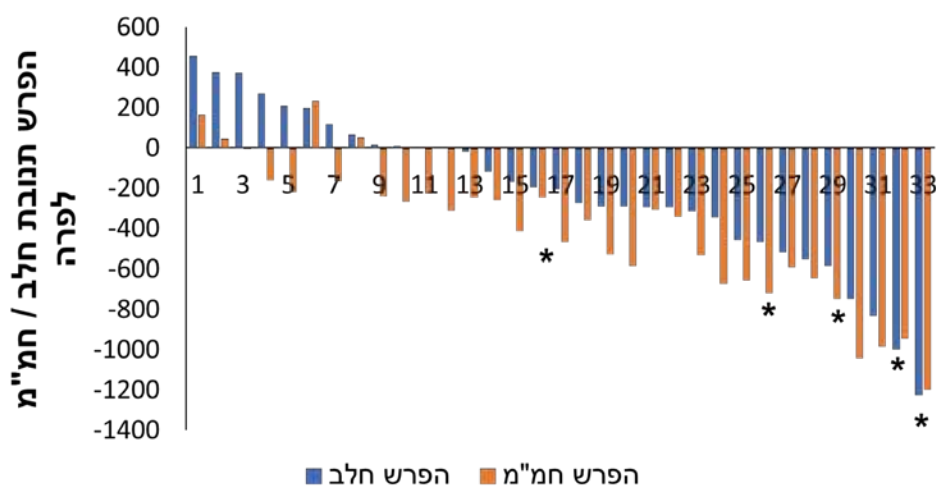
יש איזו קרן אור לקראת 2020?

"אפשר לומר כי ב-2020 יש אופטימיות זהירה, הרבעון הראשון לא היה מזהיר במיוחד, הוצאות המזון היו גבוהות לליטר חלב וגם מדיניות החלב החרגי היתה זהה לזו ב-2019.

הפרשים ביתרה התפעולית לרפת 2019 לעומת 2018

הפרש תנובות חלב וחמ"מ לפרה 2018-2019

* מציין רפתות שחלבו שתי חליבות ביום כל השנה (1) או חלק מהשנה (4)

שמקובל ברפת השיתופית. הסיבה השנייה הינה ניצולת מזון פחות טובה. ניצולת המזון מוסברת על ידי תנובות חלב נמוכות יותר ברפת המשפחתית (הפרש של כ-700 ליתר לפרה בשנה). אולם, אי קבלת החזרים משמעה עלות ק"ג ח"י גבוהה יותר ולכן ניצולת המזון עולה יותר ברפת המשפחתית מזו השיתופית. על מנת לפצות על פערים אלו הרפת המשפחתית הממוצעת צריכה ניצולת מזון הטובה מזו של הרפת השיתופית הממוצעת בכ-40 גרם לליטר, כאשר בפועל המצב הפוך. בסופו של דבר במושבים בהם יש מרכז מזון בבעלות הרפתנים ניתן לראות מספר רב של רפתות ורפתות עם חוסן כלכלי גבוה. דוגמאות לכך אפשר לראות בבאר טוביה, אביגדור, מדרך עוז, רמת צבי ועוד.

עד כמה משמעותי, העמסת הוצאות על הרפת ברפת המשפחתית?

דודי "הקושי העיקרי בניית הכלכלי של הרפת המשפחתית הוא כשיש ענף חקלאי נוסף משמעותי. לדוגמה, אם למשק המשפחתי יש גם מטע זיתים בנוסף לרפת. ההוצאה על מים תהיה גבוהה יותר באופן משמעותי, במקרה זה ננסה לבדוד את הוצאות המטע ולהחריג אותן מהניתוח הכלכלי של הרפת. החשש הוא שענף הפסדי "יסתתר" תחת רווחיות הרפת ויפגע בכדאיות. המקרה הקלאסי הוא פיטום עגלים הנולדים ברפת. ברוב המקרים אין הפרדה כלל בין גידול העגלים לרפת ולכן אנו מעבירים לחובת העגלים הוצאות בתחומים מסוימים לפי נתונים קודמים. כשאנחנו מדברים על הפרדה בין הוצאות הבית למשק, כאשר באופן פיזי ורציף כמעט לא קיימת, אז לרוב הוצאות הבית זניחות ביחס להוצאות הרפת, בכל הסעיפים. לראיה, גובה ההוצאה בכל סעיפי ההוצאות על חומרים ושירותים זהה בין הרפת המשפחתית לזו השיתופית. בהקשר זה, ביצוע סיכום כלכלי מקצועי נותן כלים לעבודה נכונה מול הנהלת החשבונות ורישום נכון יותר של סעיפי הוצאות". ▲

דודי בין אומר בהקשר זה "אני יכול לומר כי ההבדל המרכזי והעיקרי בין הרפת המשפחתית לשיתופית, הוא בהוצאות על מזון וזו בעצם גם נקודת התורפה של הרפת המשפחתית".

מה ניתן ללמוד מהדוח האחרון מעבר למה שהזכרת?

"למרות כל מה שאמרתי על ההבדלים בין האזורים, מה שבאמת חשוב זו הרפת הפרטנית וההתמודדות שלה עם החסרונות ואיך היא ממנפת את היתרונות שלה בכדי להגיע לרווחיות טובה יותר. לפעמים אנחנו רואים רפתות עם הוצאה חריגה בתחום מסוים, לדוגמה רפת המוציאה כ-12 אגורות לליטר על טיפול בזבל, אותה רפת שתטפל בנושא הזה ותצמצם אותו, תהיה במקום אחר לגמרי. כמובן שזו דוגמה "קיצונית" אבל היא קיימת וביותר מרפת אחת. אותו דבר אנו יכולים לראות על הוצאות בתחומים שונים כמו כוח אדם או אחזקה. אנו מראים לרפת איפה היא נמצאת ביחס לרפתות אחרות מאותו האזור או עם מאפיינים דומים. לפעמים התוצאות הן פחות חד משמעיות וצריך רק לבצע "כיוונון עדין" על מנת לשפר את רווחיות הרפת. זו המטרה העיקרית והיתרון של הסיכום הכלכלי מקצועי, היכולת להצביע על החסרונות והיתרונות של כל רפת לפי מאפייניה ונתונה".

יש הבדלים מובנים בין הרפתות המשפחתיות לשיתופיות?

"ההבדל העיקרי בין הרפת המשפחתית לזו השיתופית הינו נושא ההוצאה על מזון, זו גם נקודת התורפה של הרפת המשפחתית. לאורך השנים אנו רואים כי הרפת המשפחתית הממוצעת מוציאה על המזון 11 אג' לליטר יותר מהרפת השיתופית (השוואה בין רפתות משפחתיות הקונות מזון ממרמ"ז חיצוני לעומת רפתות שיתופיות עם מכסה אחת הקונות מזון ממרמ"ז חיצוני). ישנן שתי סיבות לכך, הראשונה הינה אי קבלת החזרים ממרכז המזון כפי